

BUITEN

26^E JAARGANG N°. 43

ZATERDAG 22 OCTOBER 1932

ANTONY VAN LEEUWENHOEK 1632 — 24 OCTOBER — 1932
Naar een schilderij van J. Verkolje, eigendom van het Rijksmuseum, in bruikleen afgestaan aan het Historisch Natuurwetenschappelijk Museum te Leiden

Redactie: Mr. P. J. A. ⁵BOOT

INHOUD:

RONDRIT, DOOR JOH. W. BROEDELET	BLZ. 506
AAN DE MAAS, DOOR J. B. TH. SPAAN	BLZ. 507
UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN (GEÏLL.), DOOR A. J. V. LAREN	BLZ. 508—510
PER AUTO VAN JERUZALEM NAAR DAMASCUS (GEÏLL.), DOOR R. B. VAN WULFFTEN PALTHE	BLZ. 510—512
HET HUIS MET DE KRAKELINGEN, DOOR F. W. DRIJVER	BLZ. 512
ANTONY VAN LEEUWENHOEK 1632—24 OCTOBER— 1932 (GEÏLL.), DOOR Dr. H. ENGEL	BLZ. 505, 513—516, 507
HERFSTMORGEN OP HET WATER EN AAN DEN BOSCHRAND (ILL.)	BLZ. 515
ACHTERGEVEL VAN HET KASTEEL TE WARMOND EN HUIZE GROOT LEERUST TE WARMOND (ILL.)	BLZ. 516

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventueele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

RONDRIT

DOOR JOH. W. BROEDELET

DAT gaat zoo niet langer", sprak de oude Teunissen en hij deed 'n geweldigen haal aan z'n pijp.

"Nee", stemde de jonge Teunissen toe en hij blies z'n vader 'n verstikkende rookwolk terug.

"'t Café is niks meer", vervolgde de vader grommend, „en 't lozement nog minder en as we die agenture in graan en kunstmest niet hadden”

„Dan konde we op 'n houtje bijten", viel zoonlief 'm in de rede.

Even heerschte 'n zwijgen. Twee pijpen walmden ontzettend, zoodat je in de gelagkamer van 't dorps-café „De Inval", waarvan de oude Teunissen de zoo gelukkige eigenaar was, gewoon niet kon zien.

„Wat is d'r de reden van?" peinsde de vader vervolgens en hij keek z'n afstammeling diepzinnig aan.

„Heb ik je al zoo vaak gezegd", kribde de zoon 'n weinig ongeduldig. „We zitte hier te afgelegen. Jawel, Bladerveel heit 'n station, maar dat is nog 'n half uur gaans van 't dorp. Dan kan je net zoo goed nièt an de trein legge. Kijk naar Lommeren. Is dat mooier as ons Bladerveel? Wel nee, mensch! De varkens rieken daar net zoo hard as bij ons en 't bier in „De Gekroonde Valk" is niet te zuupe. Maar . . . 't leit an de trein: 't station is drie stap van de kom van de gemeente. Dat is makkelijk, dat trekt. Daarom zie je d'r 's zomers volk. Alles houdt pension, Lommeren groeit en bloeit. Maar Bladerveel? De menschen weten niet, waar 't ligt. Nou ja, as je in Lommeren mot wezen, stappen ze over in Bladerveel, dat is te zeggen: 't station Bladerveel. En daar zitten ze dan vijf kwartier te wachten. Maar naar Bladerveel zelf kijken ze niet om. En daar gaan wij an te gronde, ouwe”.

De ouwe knikte, stopte dan z'n pijp maar weer us. As je verging, was 't ròdkende altijd nog gezelliger.

„Nou, ik ga 'n endje om", zei de zoon. „Van zoo'n gesprek wor je ook niet plezieriger”.

Hij zette z'n pet op, zei „De Inval" voor 'n oogenblikje vaarwel en liep . . . naar 't station. Ach ja, je eenige wandeling met 'n verzetje!

Aan 't station stopte juist de trein. Wel dertien passagiers stapten uit, die moesten overstappen naar Lommeren. Echte dames en heeren! De rijkdom, om zoo te zeggen, puilde bij ze uit. En daar zag Bladerveel maar niks van. Was 't geen zonde en jammer? Hoe kreeg-ie dat volk naar zijn dorp?

Z'n voorhoofd fronste zich. Hij dacht, dacht en dacht. Plots schoot 'm iets te binnen. Hij was voor jaren us met 'n reisvereeniging uitgeweest, had daarbij rondritten gemaakt door de onmogelijkste plaatsjes, waaraan feitelijk niets belangwekkends was. Maar, de manier, waarop dit geëxploi-

teerd werd, verlokke de menschen om mee te gaan. En de lui waren per slot van rekening niet eens teleurgesteld. Als hij ook us Hij sloeg zich voor 't voorhoofd: hij had 't! Z'n ouwe kon de toekomst weer blijmoedig tegemoet zien. —

't Heele dorp liep uit. De jonge Teunissen had den kraken-den, ouwen omnibus, dien ze in tijden niet meer op den weg hadden gezien, weer us van stal gehaald. 't Gammele ding, dat oorspronkelijk door 'n paard getrokken werd, had-ie vóór jaren van een zesde-hands-motor voorzien, zoodat 't zich, zooals de dorpers zeien, vanzelfs voort-bewoog. Of liever hotste, schommelde, schudde, spartelde, sprong. Want rijden kon je dat waggel-wringen niet noemen. Voor 'n dubbeltje kon je op die manier naar 't station gebracht worden. Maar de boeren kwamen er gauw van terug. Ten eerste was bijna niet één Bladerveelder in 'n levensverzekering en dan, 'n dubbeltje bleef altijd 'n dubbeltje. Loopen dee je goeikooper. De vanzelf loopende wagen verscheen dus spoedig niet meer.

Maar nu werd die opnieuw voor den dag gehaald. En nog wel met 'n vlag erop! Wat was er aan de hand? Heele groepjes nieuwsgierigen schoten toe. De jonge Teunissen, glanzend van pret en energie, bevestigde 'n bord op z'n voertuig, waarop te lezen stond: „In 5½ minuut door Bladerveel! Snelste en schoonste rondrit ter wereld. Oudheden, nieuwste industrie! / 1.50 de persoon. Moderne krachtwagens”.

„Jongen, wat begin je?" hoofdschudde de ouwe nog. Doch de zoon gaf 'm 'n hoopvollen klap op den schouder, besteeg dan fier den „krachtwagen", blies zegevierend op z'n trompet (hij was niet voor niets bij 'n fanfare-korps!) en reed snel af, zoodat de bus rammel-zwaaide, als of-ie afscheid van 't leven nam. Luid juichten de dorpers den jongen Teunissen na.

*
't Was 'n pracht zomer-dag. Zestien passagiers stapten uit den trein te Bladerveel voor . . . Lommeren.

„Haha, voor Lommeren!" tanden-knarste Teunissen.

„Alléén voor Lommeren? Dat zullen we toch us zien!”

En hij blies op z'n trompet, zoodat sommige reizigers vroegen, of er ergens brand was en andere zeiden, dat dit toch geen weer was voor warme bollen. Doch dan ontdekten ze den bevlagden wagen met z'n verlokkelijk opschrift en dachten na: konden ze hun vijf kwartier beter besteden? Op dit stationnetje was niks te doen. En wie wist, hòe interessant Bladerveel was? Niet lang duurde 't dan ook, of veertien reizigers stapten in. Alleen, f 1.50 voor 5½ minuut vonden ze wat duur.

„Ja, maar de rit heen en terug komt erbij", legde Teunissen uit. „'t Schitterende Bladerveel zelf duurt 5½ minuut. Oudste dorp in den omtrek, ongerept natuurschoon, uitzichtpunten, ruïnes. Druk bezocht door vreemdelingen. Restaurant van den eersten rang! Museum, stroomende beek. De parel van deze streek!”

Tòen had niemand meer bezwaar en de krachtwagen zigzag-rommelde in 'n vaart terug naar Bladerveel, zoodat iemand van de voorste bank op de achterste terecht kwam, 'n ander met z'n hoofd door 't plafond keek, en 'n corpulente dame zich angstvallig vastklampte aan 'n opgeschoten jongeling. Echt typisch buitenachtig! Op zichzelf al f 1.50 waard! En dan kreeg je nog 't museum en 't restaurant van den eersten rang en de stroomende beek! Eigenlijk cadeau!

Bladerveel kwam in 't zicht.

„Hier hei je de beek", schreeuwde Teunissen als 'n geroutineerde gids en hij wees naar 'n volgegroeide greppel. „Door de aanhoudende droogte zou je dat niet zeggen. Maar als 't weer regenen gaat . . . dan schuimt-ie! Indrukwekkend natuur-tafereel!”

Ze passeerden 'n verzameling vergeten keien, waarschijnlijk overgebleven van 'n vroegere straatmakerij.

„Ziet u dit voetstuk?" vroeg Teunissen. „Daar komt 't standbeeld op van Jan Peter Pieter Poemstok, de beroemde burgemeester van Bladerveel, die deze plaats groot heeft gemaakt. Komt u over 'n jaar nog es terug. Dan staat Zijn Edelachtbare er vast!”

De bus ging rakelings langs 'n half vergane pomp.

„De oudste dorps-pomp ter wereld!" schreeuwde de gids. „Zóó crimineel oud, dat er bijna niks meer van over is. De slinger, alles is totaal vergaan. In de verte zie je, of liever zag je de zeldzaam antieke kerk van Bladerveel, dateerende uit de vierde eeuw, toen zelfs Karel de Groote nog geboren moest worden! Die kerk is héélemaal weg. Van de pomp zie je nog wat, maar onze beroemde kerk, daar staat geen steen meer van overend. Zelfs de plaats, waarop ze eens prijkte, is verdwenen. Duizenden en duizenden vreemde-

lingen komen jaarlijks naar deze merkwaardigheid zien. De eerste dagbladen van 't land wijden er lange artikelen aan. Kijkt naar de kerk, die er niet is! Zeldzame gelegenheid!"

De krachtwagen kreun-kraakte verder

„Hier is 't huis," vervolgde de jonge Teunissen met 'n gezicht als 'n aal, „waar de groote vaderlandsche dichter Tollens woonde na zijn overwintering op Nova-Zembla. De kamer, waar hij sliep, is nog net zoo gelaten, mag zelfs niet gelucht worden, ter nagedachtenis van den onsterfelijken poëet. Men kan de pennehouder nog zien, waarmee hij schreef. Alleen de inkt is gestolten, vanwege de kou, welke hij meenam van Nova-Zembla. Kunst-historische merkwaardigheid!"

Krak, krak, zei de bus weer.

„Van die uitkijk-koepel daar", wees Teunissen, „ken je bij helder weer 33, welgeteld, torenspitsen zien. Soms zijn d'r 'n paar zoek, maar die komen altijd weer terecht. Maar d'r staat nou in 't Oosten 'n lichte damp, dus dat bewaren we tot 'n volgenden keer. Daarbij, d'r benne 3 torenspitsen in reparatie. Die zijne dus tijdelijk weggehaald".

Zoo tetterde de zoon van „De Inval" maar door en z'n veertien passagiers luisterden gespannen.

„Thans stappen wij uit in het restaurant van den eersten rang „De Inval", besloot-ie. „Gelegenheid tot 't gebruiken van 'n verversching. Tevens bezichtiging van den oudsten bewoner van 't dorp, den heer Teunissen. Is 113 jaar, streed tegen Napoleon en was een der helden van den Transvaalschen oorlog. Niet aanraken s.v.p.! Zeldzame antiquiteit!"

En waarlijk, daar zat de oude Teunissen, rookte z'n pijp en grijsde. Men vond hem zéér, zéér sympathiek.

„En dit alles", zei de gids en hij keek op z'n horloge, „in 5½ minuut! Snelste rondrit ter wereld!"

'n Meneer in 'n ruiten pak kwam naar 'm toe, sprak 'm verrukt aan en controleerde eveneens z'n horloge.

De jonge Teunissen verstond 'm niet, krabde z'n hoofd. Ja, Amerikaansch had-ie nooit geleerd.

Maar 'n andere passagier, die wèl z'n talen kende, kwam 'm te hulp. De meneer in 't ruiten pak was enthousiast over den rondrit. In 5½ minuut! Dat hadden ze zelfs in Amerika niet! Hij wou 15000 dollar in de zaak steken, reclame maken in de Vereenigde Staten. Naar zóóiets zouden z'n landgenooten bij drommen komen! Bladerveel in 5½ minuut! 't Nieuwste, 't origineelste, en . . . 't vlugste! Echt Amerikaansch, „Business, business!" schreeuwde de Amerikaan, om zich toch maar eenigszins begrijpelijk te maken. Maar Teunissen had gehoord van de 15000 dollar en meer hoefden ze 'm niet te zeggen. Dát verstond-ie!

*

Dit gebeurde tien jaar geleden. Nu is 't afgelegen Bladerveel een der drukstbezochte toeristen-plaatsen ter wereld. Men doet 't geval in 5½ minuut, doch, vanwege de beroemdheid van 't dorp, blijft men er hangen. Trouwens, men heeft er tegenwoordig attracties: er werd 'n kunstmatige beek aangelegd, die op bepaalde uren schuimt (verpletterend natuurtafereel!) en de uitzicht-koepel is vergroot. De 33 torenspitsen hebben ze echter nog niet voor elkaar, maar alles kan ook niet in eens. De oude Teunissen is intusschen gestorven, doch 'n gepensionneerd acteur vervangt hem als oudste inwoner van de plaats, is nu zelfs 115 jaar geworden! Op 't voetstuk van keien verrijst dezer dagen wèrkelijk 'n standbeeld, namelijk dat van . . . den jongen Teunissen, die met zijn ingenieuzen rondrit Bladerveel aan de vergetelheid ontrukte. Tot bloei van 't toerisme! Hij leve!

AAN DE MAAS

DOOR J. B. TH. SPAAN

EEN rustig plekje aan de Maas te Eysden. Langs den spiegelgladden, niet al te sterk hellenden weg, door Heer, Gronsveld, Rykholt, zijn we hier per fiets in nauwelijks een uur uit Maastricht gekomen. De oogen gingen te gast op de breede akkertapijten, soms een kubistisch schilderij lijkend, met dozijnen hoekige vlakken in allerlei nuances van groen, met hier en daar een enkel brokje rood er boven uit piekend aan den achtergrond. Dan rechts door het park, door het stadje en we zitten aan de Maas. ☞ Jozèfs restaurant is verlaten, maar als hij een gast ziet, dribbelt hij ijlings naar buiten, schuift subiet bij en praat. Het is als een explosie. Heeft hij te lang moeten zwijgen, deze tintelende praatvaar, gedurende den langen winter? Hij is

kennelijk blij met de gelegenheid om zich te luchten en te praten over vroeger, vóór den oorlog, toen zijn pension altijd overvol was, toen het hier, waar nu de stilte waart, ziedend moet zijn geweest van vacatievreugd en jolijt om het heerlijke, vrije buitenleven. Waar velen in heldere nachten genoten hebben van het prachtige gezicht op de klotsende rivier, van het verre uitzicht aan de overzijde. Waar, zoo babbelt Jozèf verder, schatrijke lieden kwamen, die champagne dronken als water, nee meer dan water, zooals die beroemde violist, die een flesch beloofde voor iedere snoek, die hij zou verschalken toen hij samen met den levenslustigen en avontuurlijken waard om drie uur 's nachts op weg toog. En het noodlot verschalkte hem, want het werd een wonderbare vischvangst, die hem dik geld kostte. ☞ Toen kwam de oorlog, met de Duitsche bezetting aan den overkant en daarmee is voor dezen Eysdenaar de geschiedenis uit geweest, in dubbel opzicht. Wat daarna is gekomen, telt niet meer mee. Maar in dien bezettingstijd-zelf leeft hij nog en heel die periode staat den hoorder scherp voor oogen als Jozèf vertelt van de poetsen, die hij, zelf oud-gediende, de stramme wachtposten ginds wist te bakken; hoe hij zich liet gevangen nemen om het den heeren eens fijn te vertellen, wat hij van hen dacht . . . Na den oorlog is voor hem een vacuum aangebroken. Gasten komen er niet veel meer; waar ze gebleven zijn weet hij niet; het vroolijk gerucht van vakantie-vierders is verstomd; alleen het verleden leeft nog, in hem en in zijn pension, en als Jozèf ervan vertelt, bruist en fonkelt het. De problemen van nu, de verhouding tusschen Holland en België, Frankrijk en Duitschland, hij lost ze in een handomdraaien en schouderophalen op. ☞ We klimmen over Mesch en Sinte Geertruid, nemen de eene helling na de andere. De zon brandt op onzen schraalbehaarden schedel. De gladde wegen zijn voorbij, de versche grintpaden zijn niet zoo gemakkelijk. En dan die steilten! We komen hooger en hooger, en de zon blijft branden. Wie zal het winnen, zij of wij? Bijna boven. Hier een onaantrekkelijk landschap, geblakerde zand-ruïnes, een enkel doodsch huis. Maar ginds, over de kruin heen, lokken de groene dreven . . . en de dalende weg. Een laatste spurt, maar de zon wint. Afstappen, met hoogrooden kop. Een eenvoudige boerenwoning noodt tot uitblazen. Een frissche dronk brengt inwendige verkoeling, maar uitwendig . . . De eenige stoel staat naast de kachel en die brandt of het vriest, zoodat het ons buiten frisch lijkt, als we weer opstappen. ☞ Nu nog een klein rukje en dan is het feest voor den freewheelenden fietser aangebroken. Over den heuvelkam heen, gaan we dalen, almaar dalen. En om ons te wreken suizen we neer, zonder te remmen, in een orgie van teugellooze vaart. Het grint spat ons om de ooren, het windje lijkt aan te zwellen tot een storm, de hitte kan ons niet meer deren. Gehuchten stuiven voorbij. We laten de hoofdstad nog even aan haar lot over, om een kijkje te nemen in de liefelijke dorpjes Scharn, Amby en Rothem om dan in een wijden boog weer terug te keeren naar de stad van Sint Servaas.

ANTONY VAN LEEUWENHOEK

(Vervolg en slot van bladz. 516)

V RUCHTEN en zaden zijn hem een vruchtbaar veld voor zijn theoriën over de voortplanting. Hij ontdekte de bloedlichaampjes en was de eerste die den overgang van slagaderen in aderen, dus den omloop van het bloed, waarnam in den staart van een kikkerlarve en in de staartvin van een vischje. Hij beschreef het eerst den bouw en de dwarsstreping der spieren, den bouw der zenuwen, der beenderen en der tanden. Hij bestudeerde de voortplanting der dieren en talrijk zijn de theoriën, die hij over de levensverrichtingen van mensch en dier verkondigt. ☞ Ook de kristallen hadden zijn belangstelling en het is interessant om hier tot slot zijn meening aan te halen over de oorzaak van den zuren smaak van azijn: terwijl „veele menschen sig vast inbeelden, dat de zuurigheid die den Edik (azijn) heeft, alleen hier uyt soude bestaan, dat de aaltjes met haar scherpe staartjes in onse tongen steken", is dat volgens hem onmogelijk de oorzaak, want waarom smaakt dan ook azijn zonder aaltjes zuur? — neen, hij heeft de Wijn Asyn, „die ik in een vat voor een gansch Jaar voor mijn menagie inleg", onder het mikroskoop onderzocht en er allerlei kristallen („zoutdeelen") in gevonden en „alle dese hier voren verhaalde deelen, die ik het zout van den Edik (azijn) noem, stel ik vast dat de scharpe of nijpende deelen zijn, die op onse tonge soo een gevoelen veroorsaken, dat wij zuur noemen".

Foto C. J. Steenberg

DENDROBIUM PHALAEOPSIS VAR. SCHROEDERIANUM, EEN DER ALLERSCHONSTE ORCHIDEEËN MET VLINDERVORMIGE BLOEMEN UIT AUSTRALIË

UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN

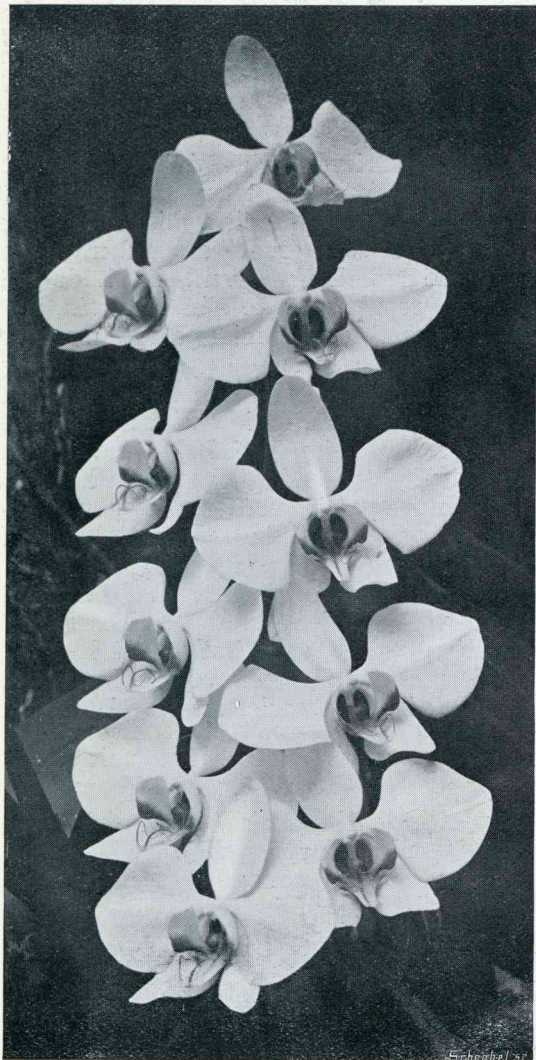
DOOR A. J. VAN LAREN

NA een vrij langdurige inzinking van de belangstelling voor de cultuur van Orchideeën — waaraan schokkende wereldgebeurtenissen en veranderde tijdsomstandigheden niet vreemd waren — neemt deze tegenwoordig weer zienderoogen toe. En dat niet alleen, omdat de prachtige en vaak wonderlijk gevormde, fijn gekleurde bloemen waardevol materiaal voor bloemwerk en bouquets bieden, maar tevens en vooral uit een oogpunt van liefhebberijcultuur. ☞ Dat is stellig zeer toe te juichen; want, voor plantenliefhebbers, die over kas of serre beschikken, zijn er schier geen prettiger en dankbaarder planten dan Orchideeën, daar zij den geest van den kweeker of de kweekster altijd bezig en in aangename spanning houden en hun cultuur een kunst is waar wat in zit, waarin men het ver kan brengen, zoodat zij dankbaar groeien en haar heur bloemenschoon ontlokt wordt. Dit moge de aanleiding zijn, om den lezers in eenige artikelen het een en ander over deze merkwaardige, nog steeds in een mystiek waas van weinige bekendheid verkeerende, veelszins schitterend bloeiende planten wat te vertellen, en haar plaats in de plantenwereld, haar bouw en levenswijzingen te verklaren en nader te brengen. ☞ In tegenstelling met de veel verbreide meening, dat Orchideeën uitsluitend in zwoele, vochtige, schemerduistere wouden van warme landen, hoog in de kruinen der boomen groeien, treft men de leden dezer plantenfamilie overal op de wereld aan, tot in het koele Noorden en het verre Zuiden, overal waar de levensvoorwaarden haar maar gunstig zijn. Zij groeien echter niet alleen op boomen en struiken, maar ook als kruidachtige planten op den bodem, hetgeen regel is in landen van koel klimaat; in de landen van het Noordelijk Halfrond, in Noord-Amerika, Europa en Noordelijk Azië komen zij uitsluitend in dezen vorm voor, zoo ook in ons land, waar zij onder de algemeene

benaming van Standelkruiden bekend zijn en in een 30-tal soorten worden aangetroffen. De familie der Orchideeën is dus vrijwel over de geheele wereld verbreid, maar haar rijke ontplooiing culmineert in de warme landen. Daar, omtrent den aequator, en zuidelijker, leven 85% van de 15000 Orchideeënsoorten, die sedert het begin der 18e eeuw bekend geworden zijn; d.w.z. bijkans 13000 soorten, tegen een goede 2000 soorten in de Noordelijke landen. ☞ Gezien dit geweldige soortental en hare groote verspreiding over de aarde, kan het verwondering wekken, dat de Orchideeën zoo weinig in de geschiedenis en legenden der volken ingeweven zijn. Zelden toch vindt men deze planten in de oude of nieuwe poëzie bezongen, en ook in verhalen en het leven der volken komen zij weinig ter sprake. Het is voornamelijk in de vakliteratuur, dat de ongewone, veelszins gruilige schoonheid der Orchideeën wordt verheerlijkt. Toch is dit niet geheel en al het geval, en hebben ook de Orchideeën de belangstelling en de verbeelding der menschen getroffen. ☞ Volgens oud-Grieksche schrijvers waren de soorten van het geslacht Ophrys de geliefde bloemen van de Godin Ceres; op feestdagen, aan deze Godin gewijd, omkransden in het wit gekleede jongelingen het hoofd met deze bloemen en bezongen den lof dezer machtige Godheid. De bloemen dezer Orchideeën gelijken zeer veel op gevleugelde insecten, reeds blijkende uit de namen vliegenorchis, bijenorchis, enz.; de van leven trillende gestalte dier bloemen is het best en het kortst vertolkt in de dichtregels van Castel Saint-Amans, luidende:

Insect végétal, de qui la fleur ailée
Semble quitter la tige et prendre sa volée.

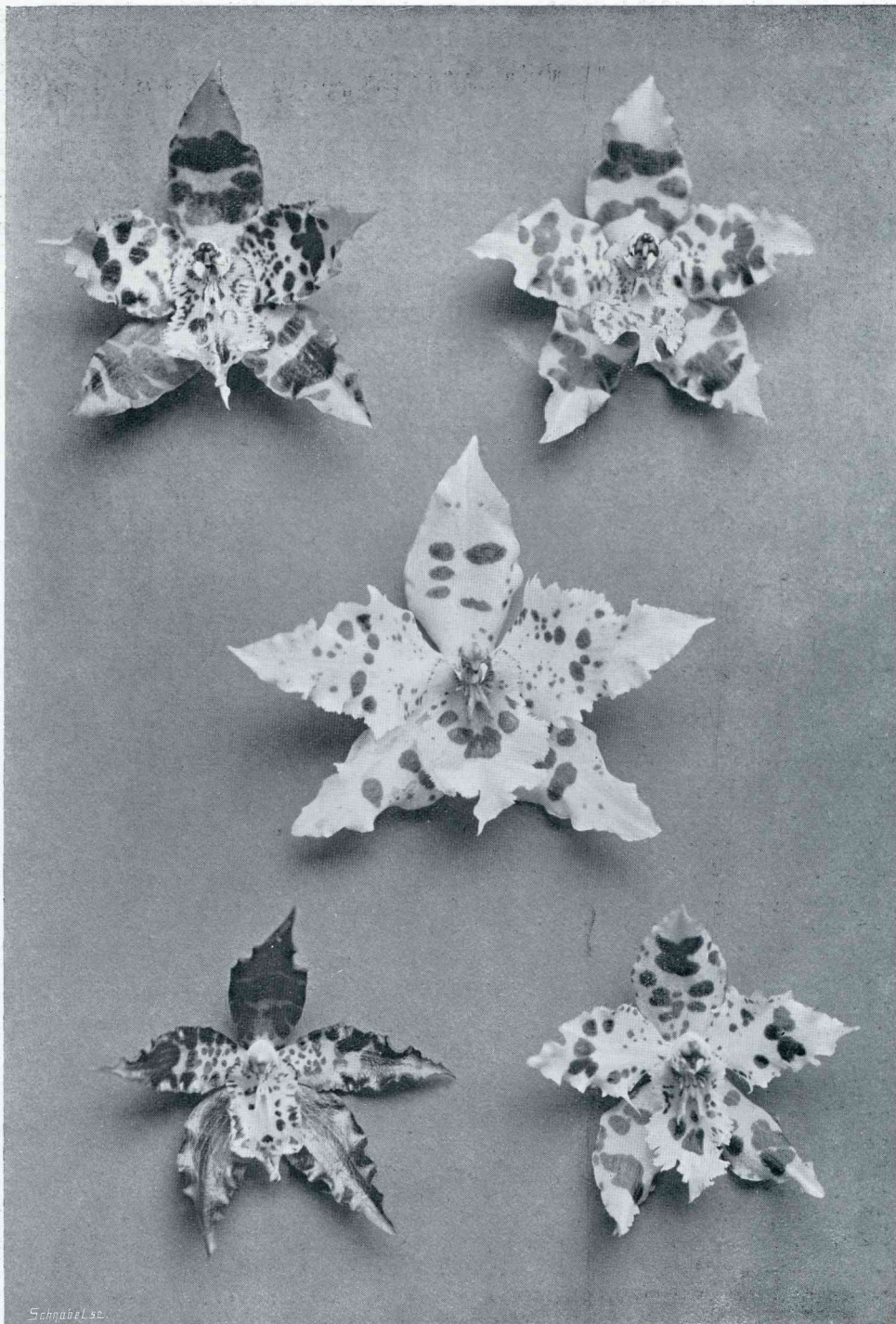
Dit geldt voor de Ophrys- en andere kruidachtige soorten, maar in niet mindere mate voor het grootste gedeelte der tropische Orchideeën, die epifytisch op boomen en struiken

BLOEMEN ALS VLINDERS, VAN PHALAENOPSIS AMABILIS

in de zwoele wouden der warme gewesten leven, waar zij geheel ingericht zijn op het doorstaan van groote verschillen in temperatuur en atmosfeer, van droogte- en vochtigheidsgraad. ☼ Hernandez verzekerde reeds, dat ten tijde van de ontdekking van Mexico de hoofden der bevolking de grootste waarde hechtten aan het bezit van bloeiende Orchideeën. De taal der bloemen is in Mexico een taal van het hart. Geen kind wordt er gedoopt, geen huwelijk gevierd, geen doode begraven zonder het gebruik van Orchideeën-bloemen, en vele hebben met het bepaalde gebruik der verschillende soorten toepasselijke namen gekregen, zooals flor de los muertos (*Oncidium tigrinum*), flor del paradiso (*Sobralia dichotoma*), boco del Dragon (*Epidendrum atropurpureum*). Onder invloed van de Zending kwamen Christelijke benamingen in gebruik, zooals flor de Jesus (*Laelia acuminata*), flor de Espiritu Santo (*Peresteria elata*) enz. ☼ Aardig is de legende, welke Blume verhaalt van de Macodes Petola, een schitterend aardorchideetje uit de Javaansche wouden. ☼ In zeer oude tijden verscheen op de Javaansche kusten een Godheid van den Indischen Olympus, die zich aan de menschen vertoonde, bekleed met een gordel van een verwonderlijke stof. Miskend en vervolgd door de bewoners dier streken, verdween de Godheid en trok zich terug in de ontoegankelijke wouden der bergen; terwijl zij zich verwijderde, liet zij op de rotsen haar hemelschen gordel achter, die veranderde in een plant, de Macodes Petola, waarvan de kiemen de eigenschap bezitten de goddelijke stof weer te geven. Toen het nieuws van de verschijning dezer wonderbare plant bekend werd, begaven de be-

woners der vlakten zich in massa naar de bergen. Zulk een merkwaardigheid maakte hun begeerte gaande en sommigen beproefden met schennende hand haar naar hun woonplaats over te brengen, na zelfs zooveel mogelijk alle sporen van uitloopers der plant, die zij niet van de bergen konden meebrengen, vernietigd te hebben. Deze heiligschennis werd echter gestraft, want, ondanks alle genomen moeite om den kostbaren buit te bewaren, stierf de goddelijke plant en verdween uit de vlakte; maar de bescherming der Godheid deed de nog in de bergen overgebleven kiemen opkomen. ☼ Ook elders, o.a. in Japan, heeft de Orchidee de belangstelling getrokken van de bevolking, want Kaempfer verhaalt, dat daar in de 17e eeuw de Fu-ran een soort van *Dendrobium* (*D. moniliforme*) een der schoonste ornamenten was der Japansche tempels; terwijl, in Noord-Amerika de staat Minnesota de bloem van *Cypripedium pubescens* in zijn wapenschild heeft opgenomen (J. Costantin, Atlas des Orchidées cultivées). ☼ Het is opmerkelijk hoe elk land, en elke streek daarin, veelal zijn eigen soorts- en geslachtstypen bezit. Zoo zijn de *Cattleya*'s en *Laelia*'s een paar echte Zuid- en Midden-Amerikaansche geslachten, waarvan verschillende soorten in Brazilië, Venezuela, Peru en Mexico voorkomen. De vormen van *Cattleya labiata* komen voor in Brazilië tot Guyana; *Cattleya aurea* groeit in Columbië, maar *C. Dowiana* gaat tot Costa Rica, terwijl de merkwaardige, geelbloemige *C. citrina*, met naar omlaag gerichte schijnknollen, bladen en welriekende bloemen, in het Zuiden van Mexico groeit. In de Andes, van Peru en Bolivia, op hoogten van 2200 tot 2600 meter, tusschen 35° en 55° N.B., groeit aan de grens der wouden, waar zij dus veel lucht en licht kunnen genieten, de veelbegeerde *Odontoglossum crispum*, waarvan de mooiste vormen uit het Pachogebied komen. Andere *Odontoglossum*-soorten groeien met andere geslachten in Mexico, Guatemala, Costa-Rica tusschen 1500 en 2700 (zeldzamer

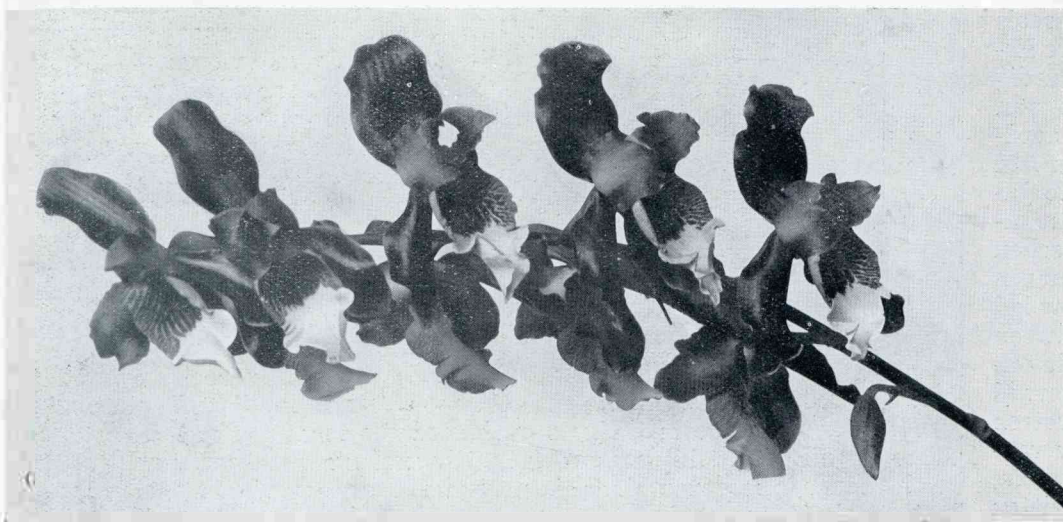
BLOEMEN VAN ODONTOGLOSSUM-VARIËTEITEN EN -HYBRIDEN

UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN. CATTLEYA-BLOEMEN IN LOSSE, LUCHTIGE TROSSEN

tot 3600 m.), zoals *Odontoglossum maculatum*, *O. Rossii*, *O. nebulosum*, *O. Insleayi*, *O. grande*, *O. pulchellum*. 't Zijn alle bergbewoners, die aan groote temperatuurverschillen onderhevig zijn; overdag vaak zeer hoog, tot 32 gr. Cels., zinkt de temperatuur 's nachts tot 4 graden en lager nog. Veelvuldige dichte nevels en regen maken de atmosfeer uiterst vochtig. ☼ *Oncidiums*, een nauw aan de *Odontoglossums* verwant geslacht, groeien in tal van, veelal lokale, soorten in de meeste landen van Zuid-Amerika; zoo groeit de merkwaardige *Oncidium Papilio* in Venezuela en haar parallelvorm *O. Kramerianum* in Ecuador; *O. lanceanum* groeit in Guyana, enz. ☼ Zuid- en Midden-Amerika bezitten het grootste aantal der tropische soorten, een bijkans geheel geïsoleerde Orchideëenflora met 150 endemische geslachten. Dan volgen Azië en Australië met hun *Dendrobiums*, die de grootste hitte en droogte weerstaan, om daarna bij de eerste tropische regens te bloeien in lieflijke pracht; de *Vanda's*, *Aerides*, *Cypripediums*, *Cymbidium*s, enz.; Nieuw-Guinea alleen al telt 2500 soorten, terwijl tropisch Afrika slechts 1200 soorten telt, waaronder, merkwaardigerwijze, de *Cypripediums* e.d. geheel ontbreken. Op het Noordelijk Halfrond komen meerendeels kruidachtige aardorchideeën voor. De Noordelijkst voorkomende soort is de bekoorlijke *Calypso borealis*, met groote, smalle, fijn gevormde en even fijn geteekende bloempjes, die vlak nabij den bodem ontwikkeld worden, en op 72 gr. N. B. wordt aangetroffen. *Cypripedium guttatum* groeit in de wouden van Noord-Rusland en van Siberië. (Wordt vervolgd)

Aphorisme. Wij moeten het leven van de goede zijde leeren beschouwen en ons niet dood staren op een beginsel.

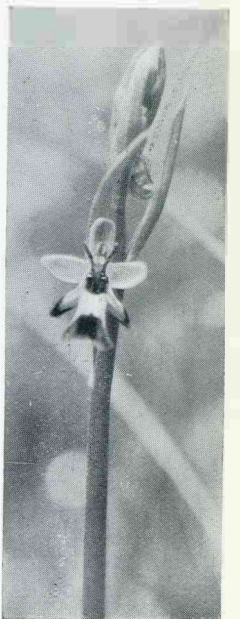
UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN. KOLIBRI-ACHTIGE BLOEMEN VAN ODONTOGLOSSUM HARRYANUM

Per auto van Jeruzalem naar Damascus

DOOR R. B. VAN WULFFTEN PALTHE

NA een drieweeksch verblijf in Jeruzalem vertrokken we naar Damascus. Ofschoon er een treinverbinding bestaat en we voor groote afstanden daaraan eigenlijk de voorkeur geven, bleek de auto vlugger en goedkooper te zijn. De trein, grotendeels op smal- en sommige gedeelten zelfs op tandradbaan, kan de af te leggen 380 K.M. niet in één dag halen er komt den eersten dag niet verder dan Haifa aan de kust. De auto daarentegen legt de ruim 300 K.M. (nauwkeurig weet ik den afstand niet, daar mijn Baedeker van 1912 nog spreekt van: uren rijden en dagmarschen!) gemakkelijk in 8 uur af. ☼ Door de concurrentie der talrijke autoverhuurders worden de tarieven gedrukt, zoodat zelfs een „private car” voor minder dan twee 2e klasse spoorwegbiljetten wordt aangeboden. ☼ Rekening houdende met de Oostersche onnauwkeurigheid, hadden we niets aan anderen overgelaten, doch den dag vóór ons vertrek alles persoonlijk met den verhuurder afgesproken,

zelfs de auto geïnspecteerd. Alles leek uitstekend voor elkaar te zijn, maar toch zou de Oostersche mentaliteit ons nog parten spelen! ☼ Om acht uur, op het afgesproken tijdstip, stonden we gepakt en gezakt, doch geen auto verscheen. Na eenig getelefoneer reed ongeveer een half uur later een auto voor, echter niet de werkelijk zeer goede, gesloten wagen, die ons den vorigen morgen getoond was, doch een oude open rammelkast. ☼ Daarmede wilden we echter den langen rit niet aanvaarden; protesten onzerzijds volgden, doch de Arabische chauffeur kon maar onvoldoenden uitleg geven. Wat te doen? ☼ Daar kwam opeens onze mooie auto aanrollen, waarin de autoverhuurder zelf! Mijnheer opende nieuwe onderhandelingen; de afspraak van den vorigen dag, ja, dat was maar iets zeer voorloopigs geweest! De open auto konden we nu voor den afgesproken prijs krijgen, maar deze was duurder! Groote verontwaardiging onzerzijds en van onzen aanhang onder de zusters van het Hospiz en gasten. ☼ Een nieuw voorstel werd gedaan: wanneer wij er in toestemden een derden passagier mede te nemen, konden we de gesloten auto zelfs voor minder dan den oorspronkelijk bepaalde prijs krijgen! Ofschoon we ziedend waren, hebben we uit practische overwegingen toch maar toegestemd, we zouden anders dien dag niet meer weggekund hebben. De geheele comédie was opgezet om een derden man, een Syrischen koopman uit Damascus, mede te krijgen! ☼ Wanneer ons dat den vorigen dag behoorlijk gevraagd en uitgelegd was, zouden we geen bezwaar gehad hebben tegen een medepassagier, maar fatsoenlijk handelen gaat een Arabier niet gemakkelijk af. ☼ De sprookjes van 1001 Nacht beginnen anders werkelijkheid te worden: den Chalif van Bagdad hebben we gehoord, met Sindbad den Zeeman hebben we gevaren, nu zouden we reizen met „De koopman uit Damascus”! ☼ Om half tien, na onzen koopman te hebben opgepikt, rijden we Jeruzalem uit. Langzaam bestijgen we de steile helling van den Olijfberg, rijden langs het grootste der Engel-

VLIEGENORCHIS (OPHRYS MUSCIFERA)

PER AUTO VAN JERUZALEM NAAR DAMASCUS. NAZARETH

sche kerkhoven — die ook in dat land talrijk zijn — vanwaar we nog een prachtig gezicht op de Heilige Stad hebben en dan gaat het in volle vaart Judea en Samaria door om den verloren tijd in te halen. ☞ Een mooi en rijk land is het oude Kanaän niet, zooals we trouwens ook op onze vroegere tochten hebben kunnen constateeren, tenminste niet voor ons verwende Westerlingen. Het is een dor, waterarm, geheel boomloos steppelandschap, dat zich aan het oog vertoont. Een eendelooze opeenvolging van heuvels en dalen, spaarzaam bebouwd en haast zonder bewoners. Boerderijen of verspreide huizen hebben we niet kunnen ontdekken, een heel enkele maal een dorp in de verte en slechts drie steden passeerden we op onzen langen rit. Maar het land is grootsch in zijn dorre eenzaamheid en met zijn wijden horizon! ☞ Onder het Engelsche bestuur is men krachtig begonnen met den aanleg van moderne, breede en stofvrije wegen, wat door de Turken volkomen verwaarloosd was. ☞ Onze weg is prachtig, met kilometers lange kaarsrechte einden. Voetgangers ontmoeten we zelden; een enkele maal een kudde geiten en schapen, die nog wel eens moeilijkheden opleveren. Dan is het aardig om te zien hoe handig de herder met zijn volgelingen omspringt, en hoe deze hem gehoorzamen. Het autoverkeer is echter vrij druk, vrachtauto's en personenwagens komen we herhaaldelijk tegen, volgepropt met inlanders. Nu en dan passeeren we een patrouille, soms een posthuis, van de bereden politie, met hun Astrakan-mutsen en hun fijn gebouwde, levendige Arabische paardjes. 't Geeft een veilig gevoel, dat politietoezicht in dit uitgestrekte, weinig bevolkte land en van overvallen op reizigers hoort men dan ook nooit meer; een groot verschil met den vóóroorlogstijd! ☞ Onze Baedeker van 1912 — een latere bestaat nog niet — spreekt voor alle tochten in dit land nog van gewapend geleide, soms raadt de voorzichtige oude heer zelf vier man aan! ☞ Na twee uur rijdens bereiken we de eerste stad, Naploes, het oude Sichem, de vroegere hoofdstad van Samaria (Judea zijn we reeds gepasseerd), daarna gaat het weer verder door het weinig afwisseling biedende monotone land, tot-

dat Nazareth in zicht komt. ☞ Onze chauffeur tracht eerst Nazareth zonder meer te passeeren en als dat niet lukt ons te beduiden, dat we eigenlijk geen tijd voor oponthoud hebben; hij wil maar liever doorrijden, Daar willen we echter niet van hooren, Nazareth zoo maar door te vliegen, dan maar wat later in Damascus! ☞ Lang behoeft het oponthoud ook niet te duren, want veel herinneringen zijn er niet. ☞ We willen de Kerk der Aankondiging zien, opgericht boven de plaats, waar Maria de boodschap van de aanstaande geboorte van Christus ontving; een nieuwe Kerk, gebouwd boven de „Werkplaats" van Jozef, en de Synagoge — nu Grieksche kerk —, een plaatsvervangster van die, waarin Christus als kind optrad. ☞ In de eerste kerk worden we rondgeleid door een Amerikaanschen monnik, die geen andere taal dan Engelsch spreekt, ofschoon hij al drie jaar in Palestina vertoeft. Een merkwaardigheid in het Oosten,

waar ieder beschaafd Europeaan, behalve zijn Moeder- en de landstaal, gewoonlijk minstens iets van Fransch, Duitsch en Engelsch kent. Hij vertelde ons, dat zeven nationaliteiten kerken en kloosters te Nazareth bezitten; we zien dan ook verscheidene kerktorens en de omringende heuvels zijn bekroond met kloosters. Na een half uur zoeken we onzen ongeduldigen chauffeur op en voort gaat het weer. Eerst in machtige slingers naar boven om uit het dal te geraken en daarna rechthout over de golvende hoogvlakte. Lang blijven we den hoogen Tabor, den berg van Nazareth, zien. ☞ De chauffeur zet vaart, zelfs in de bochten mindert hij de snelheid maar weinig. Op het hoogste punt gekomen, zien we het meer van Gallilea op eens diep beneden ons; fel steekt het blauwe water tegen de grijze bergen af. Nu begint een afdaling van verscheidene honderden meters, want de oppervlakte van het meer ligt ongeveer 225 M onder het peil van de Middellandsche Zee.

DE DAMASCUSPOORT TE JERUZALEM

Eigenaardig doet het aan op een steile helling te midden van rots en berg een bordje te passeeren met het opschrift „Sea level”. ☞ Tiberias is nu gauw bereikt, maar we rijden erlangs. Een Arabisch gezegde noemt Tiberias de residentie van den koning der luizen. Van boven gezien maakt de stad op ons echter een verzorgden en netten indruk; er wordt druk bijgebouwd, in de buitenwijken zien we overal Europeesche huisjes met balcon en tuinen. Laten we veronderstellen, dat de Koning zijn zetel verplaatst heeft! Tien kilometer ver volgen we den oever van het meer van Tiberias, daarna stijgt de weg weer landwaarts in, telkens prachtig uitzicht biedend op het meer; dan onttrekt een terreinplooi het voorgoed aan ons oog. ☞ Tot de Syrische grens is het nu niet meer ver. Aan den Jordaan, aan weerszijden van de brug, „Dochteren van Jacob” geheeten, staan eenzaam twee huisjes tegenover elkaar: de Palestijnsche en Syrische grensposten. ☞ De douanebeambten maken het ons niet moeilijk; de Syrische koopman wordt echter terdege aan den tand gevoeld. ☞ Het is ondertusschen half vier geworden, nog slechts 110 kilometer scheiden ons van Damascus, die we gemakkelijk in twee uur afleggen. ☞ Ook in Syrië heeft onder het Fransche mandaat het wegenet een grondige

verbetering ondergaan en is het voor het snelverkeer geschikt gemaakt. ☞ We beginnen met een flinke klim, de Jordaan ligt ook hier nog onder zeepeil, zij het slechts 25 meter en Kuneitra, de eerste plaats op de Hoogvlakte, ligt hooger dan 1000 M. Eenmaal boven, gaat het verder langzaam omlaag zonder groote schommelingen. ☞ Kort na Kuneitra komt links een machtig gebergte in zicht, de bijna 3000 M. hooge Hermon, welks toppen nog diep onder de sneeuw liggen.

☞ Onze „koopman” wordt bij het naderen van z'n vaderstad meer en meer opgewonden. Hij is ook nog maar een jeugdig koopmannetje en voor de eerste maal „van huis”. Drie maanden heeft hij het filiaal te Jeruzalem der familiezaak-stoffenwinkel beheerd, nu is hij door een broer afgelost en keert naar het ouderlijk huis en den winkel te Damascus terug. Hij is wel een aardige jongen, spreekt heel goed Fransch en heeft ons van alles, van landen en volken — Syrië en Palestina — mitsgaders van zijn moeilijkheden in den „vreemde” verteld. Een 25 K.M. vóór ons einddoel verandert het uiterlijk van het landschap vrij plotseling. De steppe heeft een eind genomen, overal om ons heen zien we groen, staan boomen, de zoo lang gemiste boomen, waaronder vele vruchtboomen, abrikozen en amandelen, waarvoor Damascus beroemd is. We rijden langs stroompjes, door tuinen en voorbij landhuizen, overal zijn menschen! ☞ We zijn in de vruchtbare vlakte van Ech Cham, het land van Damascus, aangekomen. ☞ Bij het overschrijden van een lagen heuvelrug, krijgen we het eerste gezicht op de stad, wit en glinsterend in de ondergaande zon, ligt zij voor ons, de oude hoofdstad van zoovele rijken. Nu is het nog maar een kwestie van enkele minuten, we passeeren een zeer modern vliegveld, waarop juist het postvliegtuig uit Jeruzalem neerstrijkt; de huizengroepen worden dichter, vormen een straat, we rijden door een voorstad. ☞ We komen op een plein en in eens zijn we midden in Damascus. Onze „koopman” die het laatste gedeelte van opwinding staande op de treeplank heeft doorgebracht

en tegen bekende en onbekenden wuift, dirigeert den chauffeur naar ons hotel: „Grand Palace Hotel Damascus”, een naam die echter meer doet vermoeden, dan het toch eigenlijk bescheiden hotel kan verwezenlijken. Enfin, in den Orient en ook wel elders werkt men meer met pompeuze namen en leuzen; ook in de 1001 Nacht was niet alles goud wat er blonk!

Het huis met de krakelingen

DOOR F. W. DRIJVER

TE Utrecht staat „Achter Sint Pieter” op den hoek van de Keistraat een oud patricisch huis, waarin thans verschillende kantoren zijn ondergebracht en dat algemeen bekend staat als het „huis met de krakelingen” welken naam het dankt aan de omstandigheid dat onder aan den trekker van de huisbel twee ijzeren krakelingen bevestigd zijn, van welke de bovenste zwart en de er zich onder bevindende verguld is. Deze versierselen hebben hun geschiedenis. ☞ Omstreeks het midden der zeventiende eeuw woonde op het landgoed „Nimmerdor” te Amersfoort een zonderling heer, Everard Meyster geheeten, die aan zijn ontevredenheid over verschillende toestanden van zijn tijd lucht gaf in meer

dan een geschrift, zich er niet aan storende dat velen den spot met hem dreven. Een van de leeringen, welke hij verkondigde, was dat de twisten tusschen verschillende landen hun oorzaak vonden in den hoogmoed van hen, die op den troon zaten en die „den kei in den kop hadden”. Wij weten hoe in de Arthursagen herhaaldelijk de ridder Keye voorkomt, die berucht was om zijn spotterij en zotternij en wiens naam later als soortnaam ging dienst doen en de beteekenis kreeg

EEN KLOOSTER IN HET ROTSGEBERGTE VAN JUDEA

van „een dwaas”. De ongeletterde menigte, welke bij woordverklaring geneigd is op den klank af te gaan, dacht bij dien ouden persoonsnaam aan een keisteen en zoo ontstonden van lieverlede uitdrukkingen als „hij heeft een kei in het hoofd” en — zooals het in een oude Klucht heet — „’t is de steen, die hem in ’t hoofd leit en maalt”. Van zulk een dwaas werd gezegd dat hij „van den kei gesneden of getrokken moest worden”. ☞ Of het kwam dat genoemde Amersfoorter te veel over het trekken van den kei bij de bestuurders der verschillende landen maalde, zooveel is zeker dat hij op den inval kwam bij de vroedschap zijner stad er op aan te dringen een reusachtigen kei uit de heide naar Amersfoort te laten trekken. Zoo gebeurde het in het jaar 1661 dat door bereidwillige handen het gevaarte onder trompetgeschal binnen de muren gesleept werd, een karwei hetwelk den Amersfoorters de bespotting der Utrechtenaren op den hals haalde, met gevolg dat besloten werd den kolos op de varkensmarkt te begraven. Zooals bekend is, werd hij later weer voor den dag gehaald en in het plantsoen te pronk gezet. ☞ Bij den feestelijken intocht van den Kei in 1661 strooide de heer Meyster, als blijk van zijn ingenomenheid met het geval, volop krakelingen onder het volk, welke mildheid volgens hem verdiende vereeuwigd te worden. Hiertoe liet hij aan de bel van het huis, dat hij zich te Utrecht in de toenmalige Van Buyrenstraat — later Keistraat verdoopt — deed bouwen, een paar metalen krakelingen bevestigen, welke nog altijd de herinnering bewaren aan den Amersfoortschen Keitrekker.

Antony van Leeuwenhoek 1632-24 October-1932

DOOR DR. H. ENGEL¹⁾

Volg my in de lustwaranden
Van den grooten Delvenaar,
Hoog geroemt in vreemde landen
Aller wijzen Grootevaär.
ARNOLD HOOGVLIET, 1718.

WANNEER Uwe Allerdoorlugtigste, Grootmagtigste, Keyserlyke, en Koninklyke Majesteit in 's Gravenhage was, om na desselfs Koninkryk van Spanje over te steeken, en alleen was wagtende na een Oosten wint, quam 't mynen huysen syn Exellentie de Heere en Prince van Ligtensteyn, nevens twee voornamen Heeren, om eenige van myne ontdekkingen te beschouwen", aldus vangt Leeuwenhoek de „Opdragt" van zijn „Send-Brieven" aan Karel III van Spanje aan, en vervolgt dan: „en kort daar aan versogt mij syn geseyde Excellentie of ik wilde in den Haag komen, om aan syne Koninklyke Majesteit van Spanje eenige van myne ontdekkingen te laten sien; met byvoeginge, dat men my den dag soude laten weeten, wanneer het syne Koninklyke Majesteit soude behagen, dat ik soude komen".

„Twee a drie dagen daar na waeyt de wint uyt den Oosten, ende syn Koninklyke Majesteit gaat te sloop; ende dus mist my de eer te hebben van syn Koninklyke Majesteit zoo na by te sien, ende een montgesprek met deselve te hebben, waar na ik seer verlangde". Dat vereerend bezoek liep hij weliswaar mis, maar talrijk zijn de andere vorstelijke personen, die hem wél bezochten. Zijn vriend Van Loon vertelt in zijn „Beschrijving der Nederlandische Historiepennningen" hoe Czaar Peter, toen hij in 1697-'98 ons land bezocht, ook met een jacht naar Delft voer en daar „den vermaarden Antoni van Leeuwenhoek deed verzoeken van zich in een der volgende vrachtschepen met zijn weergalooze vergrootglazen bij hem te vervoegen, dewijl hij zelf bij het doorvaren aan zijn huis wel zou gekomen zijn, bijaldien hij dit om den toevloed der menigte te ontvlieden met verdagt niet had achtergelaten. Hij vervoegde zich derwaarts en had de eer van onder andere zeldzame ontdekkingen den wonderlijken omloop des bloeds in een aalestaart, door middel zijner zonderlinge vergrootglazen tot zoo groot genoeg des Vorsts te doen beschouwen, dat zoo in deze als in andere bespiegelingen bij de twee uren werd gesleten en de Czaar vóór zijn vertrek den gemelden Leeuwenhoek, wegens te laten zien van zoo overkleyne voorwerpen bij handtasting ook van zijne zonderlinge dankbaarheid verzekerde". Karel II en George I van Engeland, Frederik I van Pruisen, Anton Ulrich van Brunswijk, Augustus, koning van Polen, de Landgraaf van Hessen Cassel, de Keurvorst van den Palts brachten hem een bezoek. Ook de koningin van Engeland, Maria II, ging, toen zij in ons land was, naar Delft om hem te spreken, maar „de Fortuyn" was hem toen „soo nydig", dat hij „door zijn absentie uyt de stad, niet hebbe mogen genieten de eer omme Hare Majesteit, van alle het geene in syn vermogen

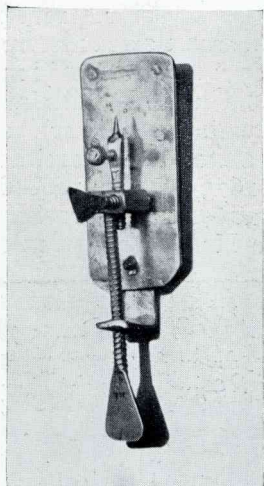
was geweest te bedienen". Maar uit dit alles blijkt wel, hoe beroemd onze landgenoot reeds bij zijn leven was. Ja, een Duitsch reiziger, Conrad von Uffenbach, die dank zij een aanbeveling toegang tot Leeuwenhoek verkreeg, verhaalt, dat bij zijn vertrek zoowel de bijna 80-jarige Leeuwenhoek als zijn dochter Maria hem verzochten, niemand te vertellen van zijn bezoek, want hij was het groot aantal menschen, dat louter uit nieuwsgierigheid bij hem trachtte toegelaten te worden, moe. Zoo zeer was Leeuwenhoek er in geslaagd, na een leven geheel gewijd aan de beschrijving van de wereld van het vergrootglas, die wereld wijd en zijd bekend te maken. Moge al vóór hem een en ander over den fijneren bouw der levende wezens in boeken bekend gemaakt zijn, die kennis bleef tot enkelen beperkt. Leeuwenhoek bracht door zijn (in meestal een viertal banden vereenigde) „Brieven" de micrographie, de beschrijving van de wereld van het mikroscoop, tot het groote publiek. In 1673 namelijk had de Delftsche geneesheer

Reynier de Graaf, ook buiten ons land bekend wegens zijn belangrijke onderzoekingen over de menschelijke voortplanting, den eersten brief van Leeuwenhoek, na hem zorgvuldig in het Latijn vertaald te hebben, gezonden aan de Royal Society te Londen, met de aanbeveling, dat „Mr. Leeuwenhoek, die onlangs mikroskopen gemaakt heeft, uitmuntende boven de tot hertoe vervaardigde door Eustachio Divini en anderen, een voorbeeld van hun uitstekendheid gegeven heeft door onderscheidene onderzoekingen daarmede te bewerkstelligen". De Royal Society, de Londensche Akademie van Wetenschappen, was namelijk in dien tijd de eerste dergelijke instelling en het middelpunt van het wetenschappelijk leven in Europa. De belangstelling en aanmoediging, die hem de leden van die „Societeit" betoonden, waren hem een aansporing hen geregeld in brieven van zijn ontdekkingen op de hoogte te houden. Vijftig jaar lang, tot hij op zijn doodsbed nog in 1723 aan zijn vriend den Heelmeester Johannes Hoogvliet verzocht twee brieven in het Latijn te vertalen en naar Londen te zenden, bleef hij met haar in correspondentie. Hij was toen haar oudste lid, want in 1680, na de bekendmaking van zijn onderzoekingen over het bloed en den omloop daarvan, en nadat hij de infusoriën had ontdekt, meende men zijn verdiensten niet beter te kunnen eeren, dan door zijn benoeming tot lid van „de Koninklijke Societeit in Londen", iets wat hij zelf ook buitengewoon op prijs stelde. Op voorstel van Dr. Croune werd hij benoemd en aan Dr. Gale, den secretaris, werd opgedragen een diploma te vervaardigen. Er werd tevens bevolen er een zilveren doos bij te zenden, waarin het er aan hangende zegel voor breken behoed moest worden. In de vergadering van den 13en Maart 1680 vertelde de secretaris, Robert Hooke, dat Leeuwenhoek

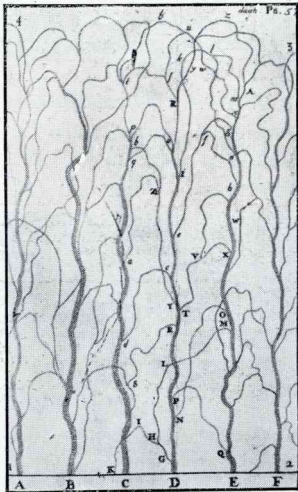
GEDENKPENNING, IN 1716 AAN VAN LEEUWENHOEK VEREERD DOOR EEN AANTAL LEUVENSCHEN PROFESSOREN

Op de keerzijde: „een Sinnebeeldt ende de Stad Delft in 't verschieft"

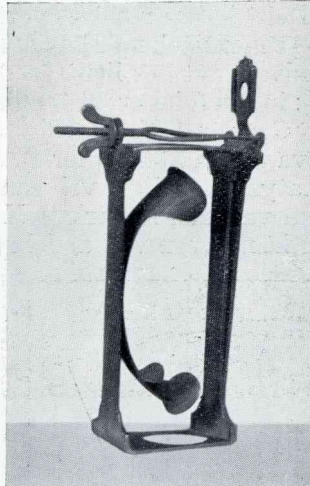
MICROSCOOP

van Van Leeuwenhoek. Op de met schroeven beweegbare naald werd het te onderzoeken voorwerp bevestigd. Men ziet de ronde opening, waarin het lensje gemonteerd werd, nabij de punt van de naald

HAARVATEN VAN DEN BLOEDSOMLOOP

in den staart van een jong aaltje (112e Missive, d.d. 20 Sept. 1698)

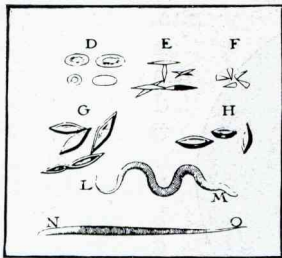
AALKIJKER

tot het zien van „den wonderlijken omloop des bloeds in een aalestaart." In de klem kwam een glazen buis met een levend jong aaltje, zoodat het dunste gedeelte van den staart door het lensje zichtbaar was, om den bloedsomloop in de fijnste haarvaten waar te nemen

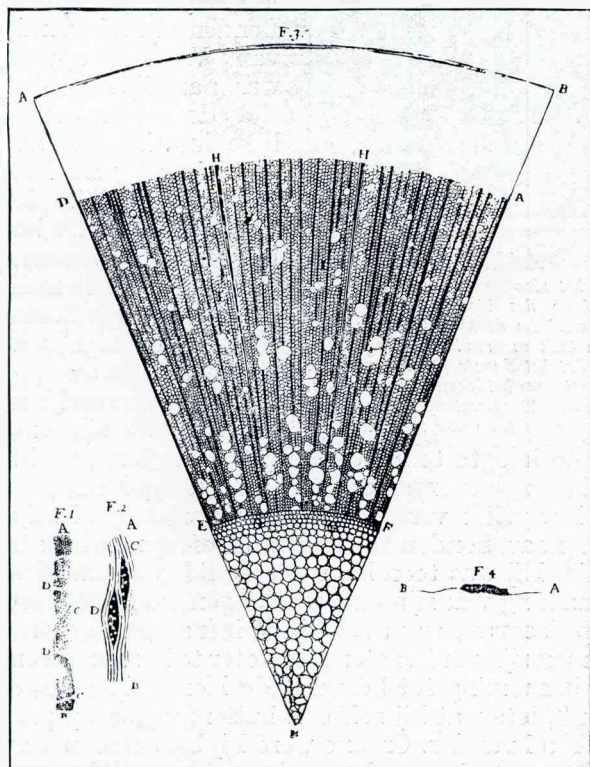
de haargaten op de hoogte te houden. Vijftig jaar lang, tot hij op zijn doodsbed nog in 1723 aan zijn vriend den Heelmeester Johannes Hoogvliet verzocht twee brieven in het Latijn te vertalen en naar Londen te zenden, bleef hij met haar in correspondentie. Hij was toen haar oudste lid, want in 1680, na de bekendmaking van zijn onderzoekingen over het bloed en den omloop daarvan, en nadat hij de infusoriën had ontdekt, meende men zijn verdiensten niet beter te kunnen eeren, dan door zijn benoeming tot lid van „de Koninklijke Societeit in Londen", iets wat hij zelf ook buitengewoon op prijs stelde. Op voorstel van Dr. Croune werd hij benoemd en aan Dr. Gale, den secretaris, werd opgedragen een diploma te vervaardigen. Er werd tevens bevolen er een zilveren doos bij te zenden, waarin het er aan hangende zegel voor breken behoed moest worden. In de vergadering van den 13en Maart 1680 vertelde de secretaris, Robert Hooke, dat Leeuwenhoek

¹⁾ De afbeeldingen op deze en volgende bladzijde zijn naar foto's uit de Van Leeuwenhoek-film door Mol en Van Seters.

zijn warmen dank had betuigd voor de eer, die hem was te beurt gevallen en beloofde de Societeit te dienen zoo veel hij kon en zolang hij leefde. Mannen als Robert Hooke, de ontdekker van de plantencellen en een uitmuntend wiskundige, Nehemiah Grew, arts en plantenanatoom, Christopher Wren, medicus, anatoom, micrograaf en bouwer van de St. Paul's kathedraal en van vele andere openbare Londensche gebouwen, Elias Ashmole, „Mercuriophilus”, medicus en filosoof, en vele anderen behoorden nu tot zijn „medebroederen”. Voortdurend ontving hij brieven en andere bewijzen van belangstelling van hen. Zij wonnen zijn raad in en spoorden hem aan tot nieuwe onderzoekingen. Zijn mededeelingen werden gepubliceerd in de „Philosophical Transactions”, het oryalyal Society. En land wist men ren. Boerhaave, Heinsius, Con-tiaan Huygens, van anderen com-met hem, kwa-allerlei te bespre-zijn raad over de waarvan hij zich zoeking en zoo hoogte had ge-Duitsche philo-soof, schreef hem om inlichtingen. Antoni Cink, „Professor te Loven”, vraagt hem door middel van Van Loon „ongewassene Saly-bladeren met syne weergadeloose Vergroot-glasen te ondersoeken”, omdat men beweerde, dat daarop ziekteveroor-zakende spinnewebben zouden voorkomen. Kort daarop, in 1716, geeft Cink tesamen met de andere Leuvensche hoogleer-aren, leden „van het Collegie van 't wilt Swijn”, uiting aan de gevoelens van vereering en hoogachting, die men voor hem koesterde, door een „Silvere gedenk-penning” te laten slaan, „wiens eene zijde mijn borst-beelt, ende de andere zijde een sinnebeelt, ende de Stad Delft in 't verschieft” vertoonde. Vol-gens Haaxman, die in 1875 een uitstekende levensbeschrijving van zijn beroemden bloedverwant het licht deed zien, is de spreuk op dezen penning: in tenui labor, at tenuis non gloria genomen uit: Virgilius, Georgia IV, 6 (Zijn arbeid valt op kleine zaken, maar is van geen kleine glorie). De zending was begeleid van een „Latyns Lof-digt; vol van vloeyende aardigheden” van de hand van den historicus Kerkherdere, dien hij afzonderlijk bedankt met een verhandeling over . . .

„ZOUTDEELEN” EN AALTJES UIT AZIJN Beschreven en afgebeeld in Leeuwenhoek's Brieven, 43e Missive d.d. 5 Jan. 1685

DWARSCH E DOORSNEDE DOOR EEN EEN-JARIG TAKJE VAN DEN ESCH

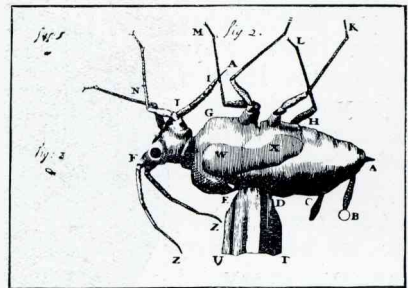
Leeuwenhoek maakt hier, behalve op de groote vaten en de „kleine vaten” (de houtvezels), opmerkzaam op „de vaten die m. g. en bast verbinden” (de mergstralen). Zijn F. 1 is een lengtedoorsnede door een groot houtvat, F. 2 vertoont mergstralen dwars doorgeden, liggende temidden der „kleine vaten” (houtvezels). F. 4 stelt voor een klein aaltje uit jonge Fransche wijn

het meel van de tarwe en de gerst. Maar ook onze Hollandsche dichters inspireerde hij, en zij hem. Behalve de boven geciteerde Hoogvliet, bracht Huibert Poot hem hulde en uit dank werd een verhandeling over de Maagde-palm „aan den hooggeagten poet” gericht. Poot was het ook die na zijn dood Leeuwenhoek's dochter Maria troostte en die ten slotte het grafschrift vervaardigde dat men op de tombe in de Oude Kerk te Delft aantreft:

„Heeft elk, o, wandelaar, alom Ontzagh voor hoogen ouderdom En wonderbare gaven,

Zoo zet eerbiedigh hier uw stap: Hier legt de grijse wetenschap In Leeuwenhoek begraven”,

Maar laat ons, alvorens hem te begraven, den levenden Leeuwenhoek bespreken: Antony hoek of Leeu-zoals hij het eens schreef, October 1632 boren, waar Philips Thodenmaker woonde in de op den Leeuwenhij stierf was jaar oud, en Margaratha Bel van den Bergh hertrouwde in 1640 met den schilder en deurwaarder Jacob Molijn. Zij deed den jongen Antony in Warmond op school. Na volbrachten leertijd kwam hij bij een oom, die secretaris en procureur te Benthuyzen was. Op 16-jarigen leeftijd, in 1648, zien we hem als kassier en boekhouder bij een lakenhandelaar in Amsterdam. Na zijn huwelijk met Barbara de Mey in 1654 vestigt hij zich weer in de stad zijner vaderen: Delft, en bewoonde daar als saaikoopman het tweede huis in de Hippolytusbuurt, genaamd het Gouden Hoofd. Tot 1673, het jaar van zijn eersten brief aan de Royal Society, weten wij slechts weinig over hem. In 1660 werd hij Kamerbewaarder van Heeren Schepenen op een jaarwedde van ± f 300 en later (1677) Generaal-Wijkmeester voor f 50 's jaars. Bovendien werd hij in 1669 toegelaten als landmeter en in 1679 beëdigd tot wijnroeier (ijker), terwijl het tevens bekend is dat hij de nalatenschap regelde van den schilder Jan Vermeer (1632—1675). In 1666 overleed zijn vrouw en hij hertrouwde in 1671 met Cornelia Swalmius, die (naar de naspelingen van Mr. Bouricius, aan wien wij zeer vele ge-

AELBESSE-LUYSJE Afgebeeld en beschreven in de 90e Missive d.d. 10 Juli 1695. Men ziet hier, hoe een object op de microscoopnaald bevestigd werd

Ontrent half September 1675 ontdeekte ick in regenwater, dat eenige weynige dagen in een ton, die van binnen geverft was hadt gestaen, kleyne diertgens, die in myn ooge, meer dan thien duysent mael cleynder waren, dan het diertje dat dr Swammerdam heeft afgebeeld, en met de naem van waterlooc, off waterluys noemt, de eerste soort, die ick int geseyde water ontdeekte bestont haer lichaem uijt 7, 6, 5 à 8 seer heldere globule, sonder dat ick een huyl of vliesje conde bekennen, daer in de globule beslooten laghen, deselve staecken somtyts twee hoornigens vóór uyt, in gedaent van de ooren van een paert, die continuelyck beweegt warden, anders was haer lichaem rontachtich, alleen dat het achterlijff, een weynich spits toe liep, aen welck spits eynde deselve een staert hadden ontrent drie mael soo lange, als haer gantsche lichaem, en dicke door myn microscope te aen schouwen als het rach van een spinnekop, aen het eynde van de staert, was een bolletgen, ontrent van de groote van een van de globule van haer lichaem”

FRAGMENT UIT EEN BRIEF VAN VAN LEEUWENHOEK

Aan Constantijn Huygens d.d. 7 Nov. 1676 over de diertjes in een regenwater (Leidsche Universiteitsbibliotheek)

„Ontrent half September 1675 ontdeekte ick in regenwater, dat eenige weynige dagen in een ton, die van binnen geverft was hadt gestaen, kleyne diertgens, die in myn ooge, meer dan thien duysent mael cleynder waren, dan het diertje dat dr Swammerdam heeft afgebeeld, en met de naem van waterlooc, off waterluys noemt, de eerste soort, die ick int geseyde water ontdeekte bestont haer lichaem uijt 7, 6, 5 à 8 seer heldere globule, sonder dat ick een huyl of vliesje conde bekennen, daer in de globule beslooten laghen, deselve staecken somtyts twee hoornigens vóór uyt, in gedaent van de ooren van een paert, die continuelyck beweegt warden, anders was haer lichaem rontachtich, alleen dat het achterlijff, een weynich spits toe liep, aen welck spits eynde deselve een staert hadden ontrent drie mael soo lange, als haer gantsche lichaem, en dicke door myn microscope te aen schouwen als het rach van een spinnekop, aen het eynde van de staert, was een bolletgen, ontrent van de groote van een van de globule van haer lichaem”

gevens over Leeuwenhoek te danken hebben) een „femme savante” was. Zij ontviel hem in 1694. Van de vijf kinderen uit zijn eerste huwelijk bleef hem slechts zijn dochter Maria (geboren 1656). Zij was het, die hem op zijn ouden dag verzorgde en hem na zijn dood op den 26 Augustus 1723 nog 23 jaren overleefde. Zij ook heeft 17 jaren na zijn dood het grafmonument te zijner eere in de Oude Kerk te Delft doen oprichten. Van Leeuwenhoek's gezondheid en zijn vermogen tot onderzoek bleven hem tot aan zijn ouden dag bij. Wel klaagde hij gedurende de laatste levensjaren over bevende handen, maar de 90-jarige beschikte nog zóó goed over het gebruik zijner oogen dat hij, gelijk gezegd, nog op zijn doodsbed een tweetal brieven met de laatste onderzoekingen aan de Royal Society verzocht te zenden. De jaren van 1654—'73, toen hij pas gehuwd was, moet hij aan allerlei studiën en aan de voorbereidingen voor zijn latere microscopische onderzoekingen besteed hebben. In dien tijd en daarvoor moet hij zich de wetenschappen hebben eigen gemaakt, waarvan hij in zijn brieven blijkt geeft kennis te bezitten: wiskunde, sterrekunde, perspectief of gesigtkunde, gelijk men toentertijd zei, navigatie, natuurkunde en filosofie. Want al had Leeuwenhoek geen academische opleiding genoten, en verstond hij niet het Latijn, de

zijn opvattingen te wijzigen, zoodra de feiten iets anders uitwijzen. Het is een genoegen zijn brieven te lezen. Gemoe-
delijk en uitvoerig geeft hij alle omstandigheden, die naar zijn meening tot een goed begrip van het onderwerp noodig zijn. Zoo bijvoorbeeld: „Wanneer ik over eenige jaren ge-
loogeert was, daar een Wijngaart tegen de agtergevel van het huys, tegen de Zuyder Zon, aan stont; soo viel mijn oog op die nieuwe ran-
ken, die op vele plaatsen beset waren met heldere kleyne bollentjes; die ik oordeelde alleen veroorzaakt te sijn, om dat door de groote hitte van de son soo veel voetsame stoffe wierd opgestooten dat deselvige door de Wijngaart-
ranken, tot wasdom van bladeren en druyven niet konden gevoert werden. En dese hitte wierd vermeerdert, stel ik vast, om dat eer men in den tuyn quam, de gront daar de wortel van de Wyn-
gaert lag, seer net beleyt was, ende dat in vakken, met versceyde couleuren van kleyne keysteentjens van omtrent twee duym haar axe; die ook veel warmte aan de wortel hebben gebragt; temeer omdat niet een grasje tusschen de steentjes was. Dus wierd het sap dan uyt de ranken gestooten: en wierd aldaar gestold. Ik nam eenige van die ronde bollentjes, en ik bragt die voor het Vergroot-
glas” — enz. In die „stille” jaren van 1654—'73 is het ook, dat hij het lenzen-slijpen geleerd moet hebben. Het

HERFSTMORGEN OP HET WATER EN ...

voertaal der toenmalige geleerde wereld, onontwikkeld en ongeletterd was hij geenszins tenoemen. En juist dat gebrek aan academische geleerdheid gaf hem een eigenaardigen voorsprong op zijn studiege-nooten. Immers, geen medische praktijk hield hem van zijn studie af, geen schoolsche vooroordeelen vertroebelden zijn gezond verstand: hij beschreef alles zóó als hij het zag, nuchter, open, eerlijk, zonder ooit te phantaseeren in de richting

AAN DEN BOSCHRAND

van eigen of anderer theoriën. Bouwt hij al eens een ge-
waagde veronderstelling op, dan is hij altijd dadelijk bereid

bestaande microscopen vervaardigd. Deze echter gebruikte
Leeuwenhoek niet. Zijn microscopen waren slechts enkel-

bestaande microscopen vervaardigd. Deze echter gebruikte
Leeuwenhoek niet. Zijn microscopen waren slechts enkel-

brillenslijpen schijnt een vak te zijn, dat zich ongeveer van het jaar 1300 af heeft ontwikkeld en het waren ook brillenslijpers, die het eerste heele sterke brilleglazen als „microscop” gingen gebruiken. Of het de Hollanders Zacharias Jansen of wel de Italianen Fontana of Galileus geweest zijn, dat weet men niet, maar in ieder geval werden kort na 1600 de eerste zogenoemde samengestelde, dus uit meer dan één lens

voudige, uit één lens bestaande, dus gewone vergrootglazen, maar hij wist die zóó kunstig te slijpen, dat ze een vergrootend vermogen hadden van 40 tot 100 x, ja enkele tot 270 x. Hij monteerde deze kleine lensjes voor een gat in een metalen plaatje. Een met schroefjes bewegelijke naald droeg het voorwerp en bracht dit op den juisten afstand van het vergrootglasje. Het is Leeuwenhoek's buitengewone handigheid in het vervaardigen van deze instrumentjes, die hem naast zijn taai geduld en rustig doorzettingsvermogen in het immer weer opnieuw herhalen van dezelfde waarnemingen, hielpen om zijn beroemde onderzoekingen tot stand te brengen. Helaas zijn de

26 microscopen, die hij aan de Royal Society cadeau deed, verloren geraakt, maar van de 272, die bij zijn dood uit de nalatenschap verkocht werden, zijn er, hoewel zij her en der verspreid werden, gelukkig nog enkele (7) tot ons gekomen, zoodat wij de authentieke microscopen van Leeuwenhoek nauwkeurig kennen. Het grote aantal wordt verklaard door het feit, dat hij, wanneer zich een voorwerp daartoe leende, het met microscopen al bewaarde. Niet alle voorwerpen waren daartoe echter geschikt, vele verschrompelden door het drogen en toch was dat toen de eenige methode die men kende om microscopische praeparaten te bewaren. ☒ Op

merkwaardige wijze beschrijft hij de grootte der onderzochte voorwerpen: „zoo groot als een klein sandje”. „Een haer van mijn paryuck, een geerstgreyntje of een mostersaetje” worden ter vergelijking aangevoerd. Hij bepaalt zoo een bloedlichaampje op $\frac{1}{100}$ van een sandje (dat is een zandkorrel), het sandje is $\frac{1}{30}$ duim in doorsnee en dus is die van het

bloedlichaampje $\frac{1}{3000}$ duim, wat overeenkomt met wat men tegenwoordig met veel nauwkeuriger methodes aangeeft. ☒ Bont is de mengeling van onderwerpen in één brief, bijvoorbeeld: „Van het maaksel van de hersenen, van verscheyde Dieren, Fluymen, Snot uyt de Neus, Christalline Humor

uyt het oog van een mensch, Moxa, Kalk van Jichtige, ziekte die men Lazarye noemt, Schobben van Aalen Paling”. Alles wat hem toevallig onder oogen komt en hem interesseert, onderzoekt hij, telkens als er zich een geschikte gelegenheid voordoet, vat hij zijn onderwerp weer op. Wanneer hij het noodig oordeelt, maakt hij een schetsje of laat, wat hij ziet, door den

„Teykenaar afteykenen”. ☒ Zoo doorzoekt hij de geheele levende en doode natuur. Er is wel geen onderdeel van de tegenwoordige microscopie, waarvan hij niet de allereerste onderzoekingen verrichtte. Toen hij over „de menigvuldige Dierkens

aan de Tanden” schreef, ontdekte hij onze bacteriën, toen hij in regen- en sneeuwwater en in water waarin peper, gember en andere kruiden hadden ge-weekt, uiterst kleine diertjes „meer dan duysent maal kleiner dan een myt” ontdekte, zag hij voor het eerst de infusoriën. Hij herkende als eerste den waren aard van de galnoten: „Dat deselve geen vrugt van de Eykenboom en konnen genaamt werden, door dien dat hare wasdom alleen

veroorzaakt werd, om dat seeker soort van kleyne wormkens (die van vliegen voortkomen, en weder in vliegen veranderen) de Eyke bladeren doorknagen: uyt welke doorknaginge dan de Galnoten wassen”. Hij bestudeert den bouw van het hout en leert de beteekenis der jaarringen kennen.

(Vervolg en slot op bladz. 507)

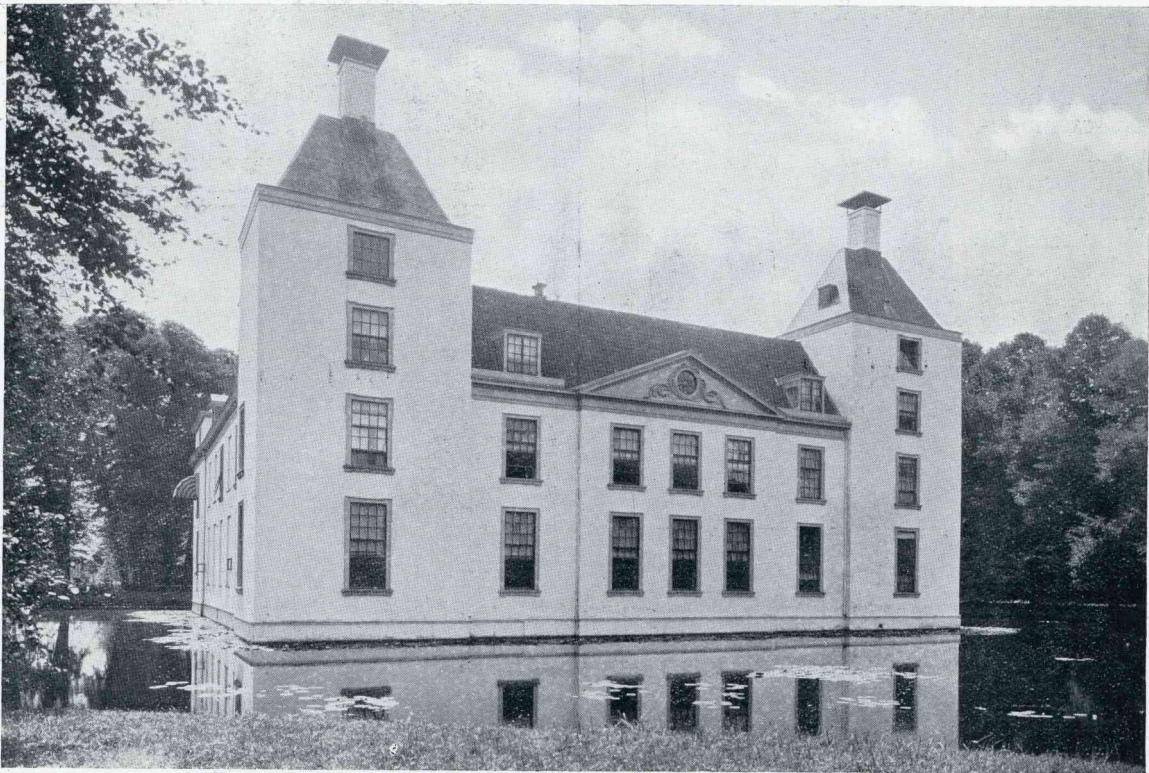

Foto C. J. Steenbergh

ACHTERGEVEL VAN HET KASTEEL TE WARMOND

Foto C. J. Steenbergh

HUIZE GROOT LEERUST TE WARMOND

De beide afbeeldingen op deze blz., behoorende bij artikel „Warmond en omgeving” in de nrs. 41 en 42, konden wegens plaatsgebrek eerst in dit nummer opgenomen worden